

Лекція 3.

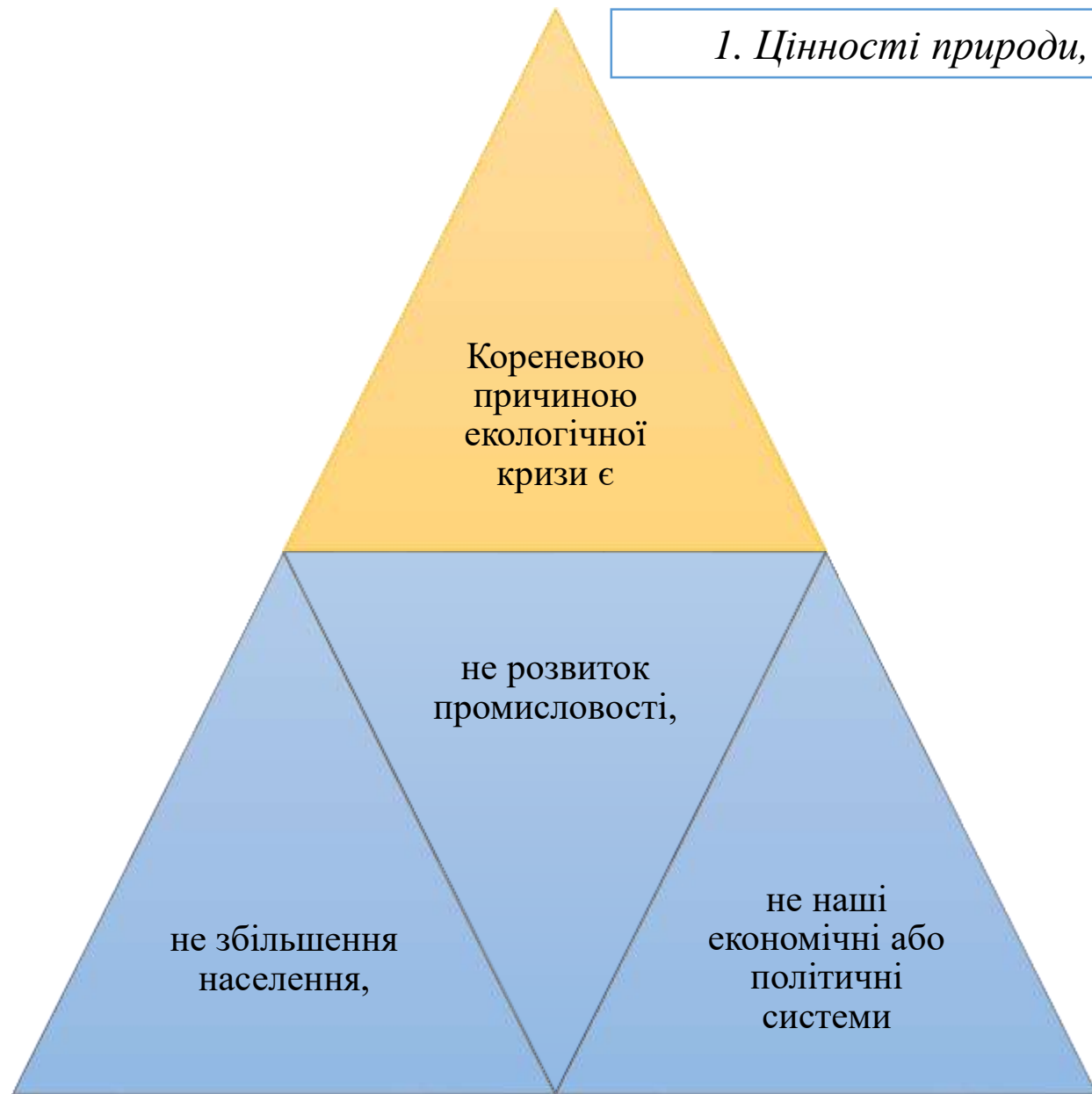
ЦІННОСТІ ТА ПРАВА ПРИРОДИ

План

1. *Цінності природи, конфлікти цінностей і природоохоронні мотивації.*
2. *Моральні агенти і моральні партнери.*
3. *Права природи.*

1. Цінності природи, конфлікти цінностей і природоохоронні мотивації.

а людські стосунки і цінності, що мотивують людські рішення.

Цінність природи – це суб'єктивна оцінка її значення, що мотивує поведінку людини.

- Цінності формуються через синтез функцій норми або звичаю, але і включають потребу та інтерес, обов'язок та ідеал, спонуки та мотивацію.
- Цінність, як більш складний регулятор поведінки, має на увазі вибір, полярність рішень, що свідчить про подвійну природу цінності.
- Враховуючи зміст однієї і тієї ж цінності, можна відкидати або приймати подію, давати позитивну або негативну оцінку.
- Будь-який вибір залежить від цінностей, яким надається перевага.

Ціннісні стереотипи, що детермінують поведінку людей, існували у всі часи, а не тільки у нинішньому суспільстві споживання. Їх існуватимуть.

Необхідно аналізувати ціннісний «профіль» конкретної цільової групи і готувати для кожної з них своє аргументування, свої позитивні пропозиції і, що особливо важливо, створювати привабливий власний образ, вигідно позиціонуючи свою діяльність у їх системі цінностей.

До початку XVIII століття цінність природи перебувала під сильним впливом богослов'я, що визнає лише одну цінність – божественну.

Потім був у моді нігілізм (Заперечення ustalених суспільством норм, принципів, законів ,ігнорування самотності, оригінальності національних культур), що взагалі заперечував всі цінності.

З 1917 року дійсною цінністю стала цінність політична, а потім ще й економічна.

Релігійна, духовна, етична, естетична й інші цінності надовго були віддані забуттю.

Зараз перед людством постала екологічна проблема, яка не має технічних рішень.

Природа стає предметом етичних роздумів, натхнення, любові захисту тільки тоді, коли відбувається якесь складне зрушення у сприйнятті суб'єкта і його цінності.

Не можна щастя вимірювати кількістю товару, всі цінності зводити до грошей, а природу розглядати виключно як сировину.

Природу врятувати зможе тільки створення нової ціннісної системи, основаної на високому оцінюванні *внутрішньої і нематеріальних зовнішніх (інструментальних) цінностей природи*, використання якої не несе загибелі природі.

Не можна цінність диких тварин, рослин, екосистем зводити тільки до корисності для людей.

Всі цінності природи
діляться на два основні
типи:

*цінність внутрішню, що
несе корисність для самої
природи і некорисна для
людини.*

*цінності зовнішні
(інструментальні), корисні
для когось, окрім самої
природи (наприклад, для
людини),*

Внутрішня цінність всіх живих істот однакова, а ось зовнішні цінності (корисність цієї живої істоти або виду для екосистеми, людини, інших живих істот) можуть бути різними.

Природа є об'єктом – носієм цінностей, а людина – суб'єктом, що їх оцінює).

Внутрішня цінність

Внутрішня цінність або як її ще називають

- абсолютна,
- автономна,
- справжня,
- вроджена,
- самостійна,
- самодостатня,
- невід'ємна,
- властива,
- самоцінність
- – одне з базових понять екологічної етики.

Внутрішня цінність

- це те, що цінується заради нього самого, безвідносно до її корисності в досягненні деякої мети ким-небудь іншим.

Все, що має ознаки життя, а саме

- здатність до живлення і росту,
- дихання і самозахисту,
- свідомих бажань і надій,
- прагнень і імпульсів,
- волю до життя,
- властивості і схильності,
- подібні цим,
- має свої інтереси, права і володіє внутрішньою цінністю.

не має перерахованих
ознак життя і тому не
володіє внутрішньою
цінністю, правами, не
має інтересів

- Те, що володіє внутрішньою цінністю, цінне саме по собі й існує для своєї користі, незалежно від користі для інших.
- Природно, жоден організм оцінити свою внутрішню цінність, так само як і свої права – не можуть.
- Ці категорії – суто людські конструкції.

Поняття «внутрішня цінність» дуже важливе, оскільки дозволяє відмовитися від економічної оцінки живих істот або екосистем. Вже стає не важливо, корисний цей організм для людини чи ні.

Наявність внутрішньої цінності природи – достатня підстава для охорони природи.

Оцінка внутрішньої цінності відбувається не в коштах (як зовнішніх економічних цінностей), а в повазі.

Згідно з принципами екологічної етики той, хто має внутрішню цінність, володіє моральним статусом. Разом з тим не варто вважати, що люди і природа (тварини, рослини тощо) рівні у моральному статусі і правах. Люди мають більш вагомий моральний статус.

Врятувати дитину важливіше, ніж кошеня.

Зовнішні
цінності
діляться на

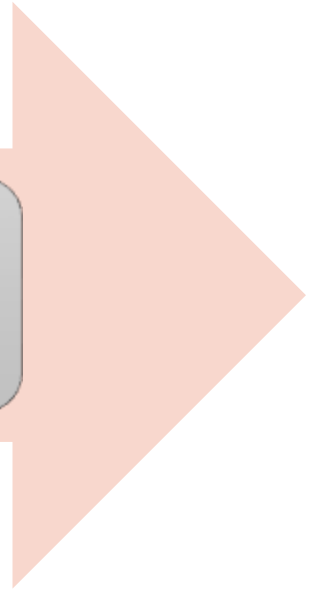
нематеріальні (неекономічні),
економічну вартість яких важко
або неможливо підрахувати.

матеріальні (економічні), тобто
ті цінності, економічну вартість
яких можна підрахувати,

До нематеріальних – етичну,
естетичну, релігійну, наукову.

До матеріальних можна
віднести господарську і
рекреаційну цінності,

1. Матеріальні (економічні) цінності

Господарська цінність. Є цінністю, корисною для господарства людини. З цієї точки зору, наприклад, древній ліс цінується як склад лісоматеріалів.

Рекреаційна цінність.

Пов'язана з туристичним, рекреаційним використанням природних територій.

Якщо раніше рекреаційна цінність належала до нематеріальних цінностей, то останнім часом, у зв'язку з масовим розвитком індустрії туризму і значною чітко підраховуваною економічною вигодою, рекреаційну цінність можна віднести до матеріальних цінностей природи.

2. Нематеріальні (неекономічні) цінності

Нематеріальні цінності дикої природи корисні і людині, оскільки «живлять високі ідеали, що звеличують долі народів», – писав відомий еколог Р. Парсон.

Історична цінність. Території дикої природи мають подвійну історичну цінність: природну і культурну. **Природна історична цінність** – це і види фауни і флори, що в живих збереглися з давніх часів, і інформація про походження видів і напрями еволюції.

Культурна історична цінність – це архітектурні пам'ятки минулого, що знаходяться у дикій природі, об'єкти топонімії.

Цінність існування. Тривале існування дикої природи вже саме по собі є цінністю, підвищуючи нашу оцінку природного світу.

Патріотична цінність. Природа, сприяє появі любові до Батьківщини і патріотизму.

Політична цінність. Дика природа стає важливою в політичному житті держав, їх міжнародному значенні і престижі.

Релігійна цінність. Погляд на вільну природу піднімає нас до релігійних думок, які служать зв'язком між нею і нескінченним та міцно прив'язують до її чудес і краси. Тим самим дикі природні території стають чимось на зразок священних текстів, вони являються собою немов би церковну обстановку. Релігійна цінність – це відчуття дикої природи як святого простору, де виявляється свята сила.

Естетична цінність. Краса дикої природи – її вищий і найпрекрасніший дар. При відкритті естетичної цінності ділянки дикої природи дуже важливо відокремити її від корисності. За І. Кантом, найкрасивішим буває лише те, що не корисне.

Цінність «дикості» природи. «Дикість» – це особлива властивість, здатність первозданної природи залишатися у дикому стані. Чим більше на ділянці дикої природи свободи і буйної дикості, тим вона цінніше.

Цінність спадщини. Ділянки дикої природи є родовою спадщиною не лише людини, але і всього дикого життя.

Етична цінність. Природа є джерелом нашої до неї любові, поваги, а також смиренності і доброти. Етична цінність полягає у можливості транслювати на природу свою прихильність і турботу, відчуваючи таким чином етичну відповідальність за благополуччя природи, захищати природу ради неї самої.

Символічна цінність. Природа – арсенал кодових зображень. Природа містить безліч символів для передачі різних значень за допомогою метафори, аналогії та абстракції. Природа надихає людей на створення міфів та образів, вони використовують її підказку для вираження своїх ідей та емоцій, почуттів та думок.

Духовна цінність. Природа цінна як місце, що дозволяє відновити контакт із її творчою силою, вродженими цінностями Землі, знайти екологічну мудрість, спокій і духовність, мати в природі свого співрозмовника, довіряти їй таємниці, ділитися переживаннями, досягаючи таким чином відчуття близькості і єднання, ставати чистіше і благородніше.

Еталонна цінність. Нею володіє дика природа, будучи еталонним взірцем того або іншого природного об'єкта. Порівнюючи природні еталони з територіями господарського використання, можна передбачати різні явища, важливі як для науки, так і для практики народного господарства.

Наукова цінність. Природа – ресурс для досліджень, польова лабораторія як для базових, так і прикладних наукових досліджень. Люди одержують задоволення, спостерігаючи і вивчаючи природу. Тут активізується їх цікавість, прагнення до досліджень і відкриттів. Природа має відповіді на питання, які людина ще не сформулювала.

Цінність свободи. Природа, насамперед дика, є основним джерелом інтелектуальної свободи, духовної свободи, а також джерелом політичної свободи у вигляді притулку від авторитарного уряду і політичного пригноблення. Більш того, ділянки дикої природи є місцями реалізації свободи для диких тварин і рослин.

Музейна цінність. Природа є великим природним музеєм, необхідним для подальшої освіти і розумового розвитку людини.

Виховна цінність. Природа виховує у нас почуття відповідальності, самосвідомості, терпіння. Потрапивши у природні умови, люди випробовують, загартовують себе, долаючи труднощі. Природа удосконалює фізичне загартування людини, допомагає їй виробити характер, вчить смиренню.

Освітня цінність. У природі прихована величезна освітня цінність, недаремно її називають класом або університетом. Дякуючи їй, людина отримує інформацію про своє місце у світі і свою роль у ньому. Природа загострює наше сприйняття, стимулює уяву, розвиває розумові і художні здібності.

Екологічна (природоохоронна, середовищетвірна, природопідтримуюча, виживання) цінність. Вважається, що тільки ділянки дикої природи, що залишилися, здатні забезпечити екологічну рівновагу на Землі, тобто компенсувати антропогенне перетворення екосистем.

Цінність підтримки життя.
Природа, особливо дика, служить критичним середовищем існування незаселеного тваринного і рослинного життя, підтримуючи генетичний фонд. У ній зосереджено найбільшу різноманітність різних форм життя.

Цінність притулку. Природа, особливо дика, служить притулком від тиску нашого високорозвинутого індустріального суспільства. Це місце, де людина шукає захисту від шуму і швидкості машин, обмежень, сталі, бетону і стовпотворіння людей.

Цінність натхнення. У природі артистичні й інтелектуальні люди черпають натхнення. Природа, особливо дика – каталізатор думок і почуттів.

Цінність захисту від нових хвороб.
Багато територій дикої природи служать як перешкода для хвороб, захищаючи людство від можливих вірусних і бактерійних інфекцій.

Неусвідомлені (невідомі і неопрацьовані) цінності.
Природно, дика природа володіє не тільки всіма зазначеними вище цінностями. Багато що в ній знаходиться поза людським розумом і досвідом, багато ще належить оцінити та зрозуміти.

Необхідно зазначити, що заповідники і національні природні парки, як хранителі цінностей дикої природи, можуть мати ще і додаткові цінності, наприклад, *миротворчу* (у випадку, якщо заповідник розташований на кордоні двох держав).

З метою активізації участі України у міжнародному співробітництві з питань охорони і раціонального використання територій та об'єктів ПЗФ мають бути створені у прикордонних місцевостях міждержавні заповідні території, передусім природні заповідники та національні природні парки, опрацьовані з відповідними міжнародними організаціями питання надання кращим природним заповідникам та національним природним паркам України статусу біосферних, сертифікації їх Радою Європи з врученням відповідних дипломів.

Природно-заповідний фонд України (ПЗФ) станом на 1 січня 2021 року в Україні нараховується

В Україні спостерігається значне відставання розвитку системи територій та об'єктів ПЗФ порівняно з країнами Європи, де показник заповідності (відношення площі земель природно-заповідного фонду до площі держави) становить у середньому 21 %. Показник заповідності планується довести до 15% міжнародних норм до 2025 р.

Міжнародний біосферний резерват «Східні Карпати» – природоохоронна територія, розташована у Східних Карпатах. Складається з трьох національних парків і трьох ландшафтних (природних) парків у трьох країнах:

- Бещадський національний парк (пол. *Bieszczadzki Park Narodowy*) і два ландшафтних парки, які оточують його, – Ландшафтний парк «Цісна-Ветліна» (пол. *Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy*) і Ландшафтний парк «Долина Сяну» (пол. *Park Krajobrazowy Doliny Sanu*) в Польщі;
- Національний парк «Полонини» (словац. *Národný park Poloniny*) з прилеглими територіями у Словаччині;
- Національний природний парк «Ужанський» і Регіональний ландшафтний парк «Надсянський» в Україні (відповідно у Закарпатській та Львівській областях).

Цей Міжнародний біосферний резерват (біосферний заповідник) є частиною програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Він охоплює територію в 2 080,89 км² (1 087,24 км² – польська частина, 407,78 км² – словацька і 585,87 км² – українська). Спочатку був заснований як польсько-словацький транскордонний резерват (1992 р.). У 1998 році був розширений за рахунок українських парків, ставши першим у світі тристороннім біосферним заповідником.

Польща
Західнополіський біосферний заповідник, біосферний заповідник Східні Карпати, Розточанський біосферний заповідник;

Білорусь
Західнополіський біосферний заповідник, Рівненський природний заповідник, національний природний парк Прип'ять - Стохід;

Російська Федерація
Сновський природний заповідник, Луганський природний заповідник, Деснянсько-Старогутський природний національний парк, природний національний парк Меотіда, природний національний парк Донецький Кряж;

Словацька республіка
біосферний заповідник Східні Карпати.

Румунія – Дунайський біосферний заповідник, Вижицький природний національний парк;

Молдова
Нижньодністровський природний національний парк;

Створення спільних транскордонних елементів національної екологічної мережі здійснюватиметься у співробітництві з такими країнами:

Конфлікти цінностей.

Цінності природи нерідко є джерелами конфліктів.

Ці конфлікти виникають тоді, коли перетинаються інтереси людей із протилежними поглядами і ціннісними оцінками.

Нематеріальні цінності природи є важливішими, ніж матеріальні.

Однак через те, що їх важко ідентифікувати й оцінити, є небезпечна тенденція ігнорувати їх як в заповідній справі, так і взагалі в охороні природи.

Тому дуже важливо добиватися, щоб нематеріальні цінності природи одержували високу оцінку і захист.

З позиції екологічної етики саме нематеріальні цінності природи повинні цінуватися вище за матеріальні, утилітарні, господарські.

Нематеріальні цінності дуже рідко конфліктують одна з одною.

Одним з можливих шляхів розв'язання конфлікту цінностей на природних територіях, що охороняються, може бути їх зонування (коли у певних зонах пріоритет віддається захисту тих або інших цінностей, чи ж користування нематеріальними цінностями відбувається у різні пори року, що часто виключає їх конфлікт).

Оцінка цінностей.

Рівну внутрішню цінність мають

Тому з погляду екологічної етики, в ідеальному варіанті всі живі істоти рівні між собою за своєю значущістю, як рівна між собою дика та окультурена природа.

всі люди, незалежно від їх національності, статі, віку або становища у суспільстві;

всі живі істоти, незалежно від їх виду, краси, корисності для людини, рідкості, дикості або одомашненості;

всі екосистеми, незалежно від того дикі вони або окультурені.

Всі вони мають і однакове право на життя, свободу.

Проте при практичному, з погляду людини, розгляді питання оцінки тих або інших видів живих істот та екосистем доводиться враховувати не тільки їх рівні внутрішні цінності, але і їх зовнішні цінності, що завжди розрізняються.

І в цій ситуації за рахунок своїх видатних естетичних, релігійних, наукових, екологічних й інших зовнішніх цінностей дика природа для еколога або туриста завжди вважатиметься цінніше за природу окультурену, а товарно цінна пшениця – для хлібороба важливіше за бур'ян вівсюга.

В той же час теоретично можна припустити, що існують такі види живих істот і навіть екосистем, зовнішні цінності яких можуть дорівнювати нулю. Проте це не означає, що вони некорисні, непотрібні і безправні. Вони мають внутрішню цінність, яка робить їх самоцінними і дає рівне право на життя поряд із господарсько-важливими та екологічно значущими видами живих істот та екосистемами.

Цінність не завжди рівна ціні.

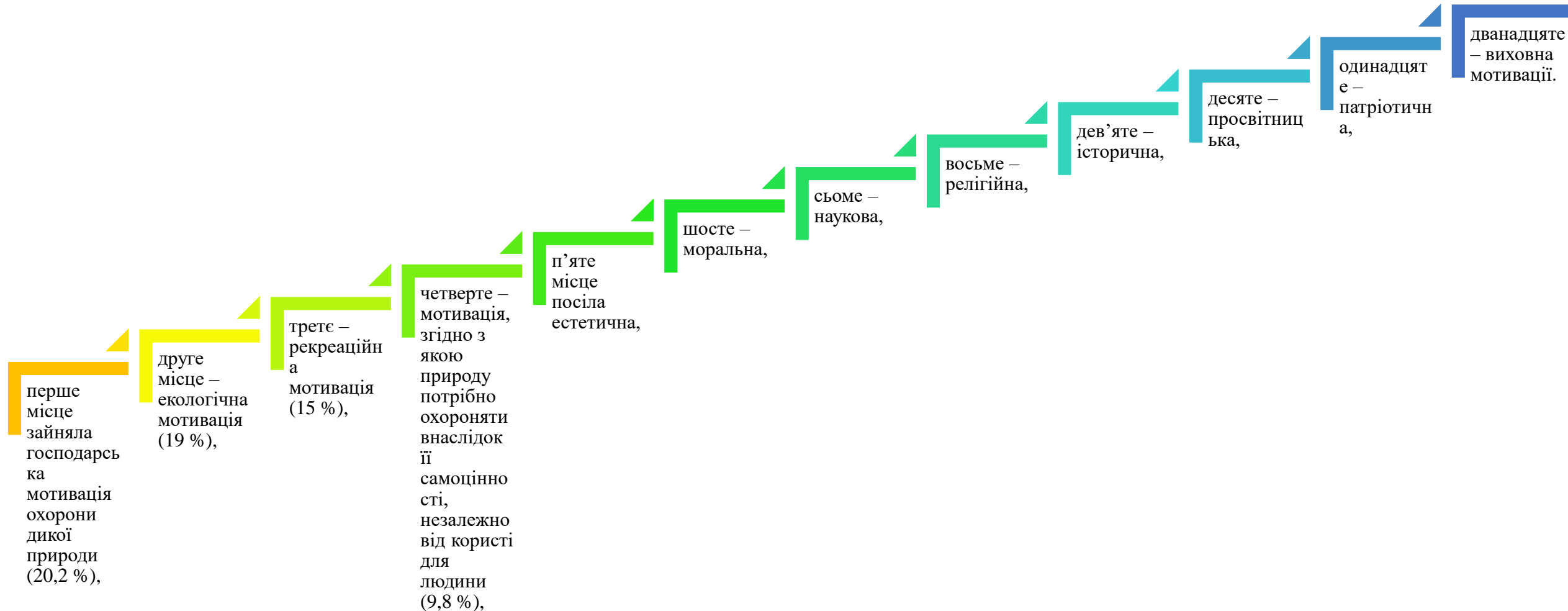

Природоохоронні мотивації.

Влітку 2000 року, за завданням Благодійного фонду Дніпровського району м. Києва «Київський еколого-культурний центр» група дослідників під керівництвом канд. географ. наук К.М. Горба провела соціологічне опитування в різних регіонах України.

Було опитано 1221 особу. Серед 12-ти запропонованих мотивацій

2. Моральні агенти і моральні партнери

Екологічна етика – це вчення про моральні відносини людини з природою, де в ролі

природа (екосистеми, види, індивіди різних живих істот та ін.) – як моральні партнери (суб'єкти).

моральних агентів виступають люди,

Під моральним суб'єктом (партнером)

розуміється сутність, що володіє правами та самоцінністю (люди, нелюдські види, індивіди живих істот, екосистеми та ін.), до якої можна ставитися справедливо і несправедливо, та по відношенню до якої моральні агенти мають обов'язки і відповідальність. Самі моральні суб'єкти відповідальності не несуть.

Під моральним агентом

розуміється істота (у цьому випадку людина), що володіє правами і самоцінністю, здібностями до етичних роздумів, завдяки яким вона може поступати морально та аморально, мати обов'язки та відповідальність, звітувати за скоєне.

Необхідно зазначити, що доросла здорова людина може одночасно бути моральним агентом і моральним суб'єктом.

Наприклад, учитель, що веде урок, виступає **моральним агентом** по відношенню до учнів та одночасно – **моральним суб'єктом**, по відношенню до якого мають свої обов'язки учні.

Не всі люди є моральними агентами.

Всі моральні агенти є моральними суб'єктами, але не всі моральні суб'єкти можуть бути моральними агентами.

Моральний суб'єкт вовк, задерши іншого морального суб'єкта косулю, з позиції екологічної етики вчинив ні погано і ні добре,

оскільки за своєю природою не здатний ні до етичних роздумів, ні до етичних вчинків.

- З іншого боку, мисливці-любители як моральні агенти, що позбавили життя ради потіхи ту ж косулю (морального суб'єкта), вчинили аморально.
- Оскільки вони за своєю природою здатні до етичних роздумів і вчинків.

3. Права природи

Права природи – потреби, домагання, інтереси природи, що розглядається як моральний партнер, які захищаються мораллю і законом.

Права природи – це етична ідея, а не факт, не річ.

Їх не можна торкнутися руками або спробувати на смак.

Права природи не існують самі по собі, а є віддзеркаленням моралі та етики конкретної спільноти людей або її груп.

Вони є своєрідним засобом контролю над владою людини, яка не повинна переступати межу свободи, окреслену правами природи.

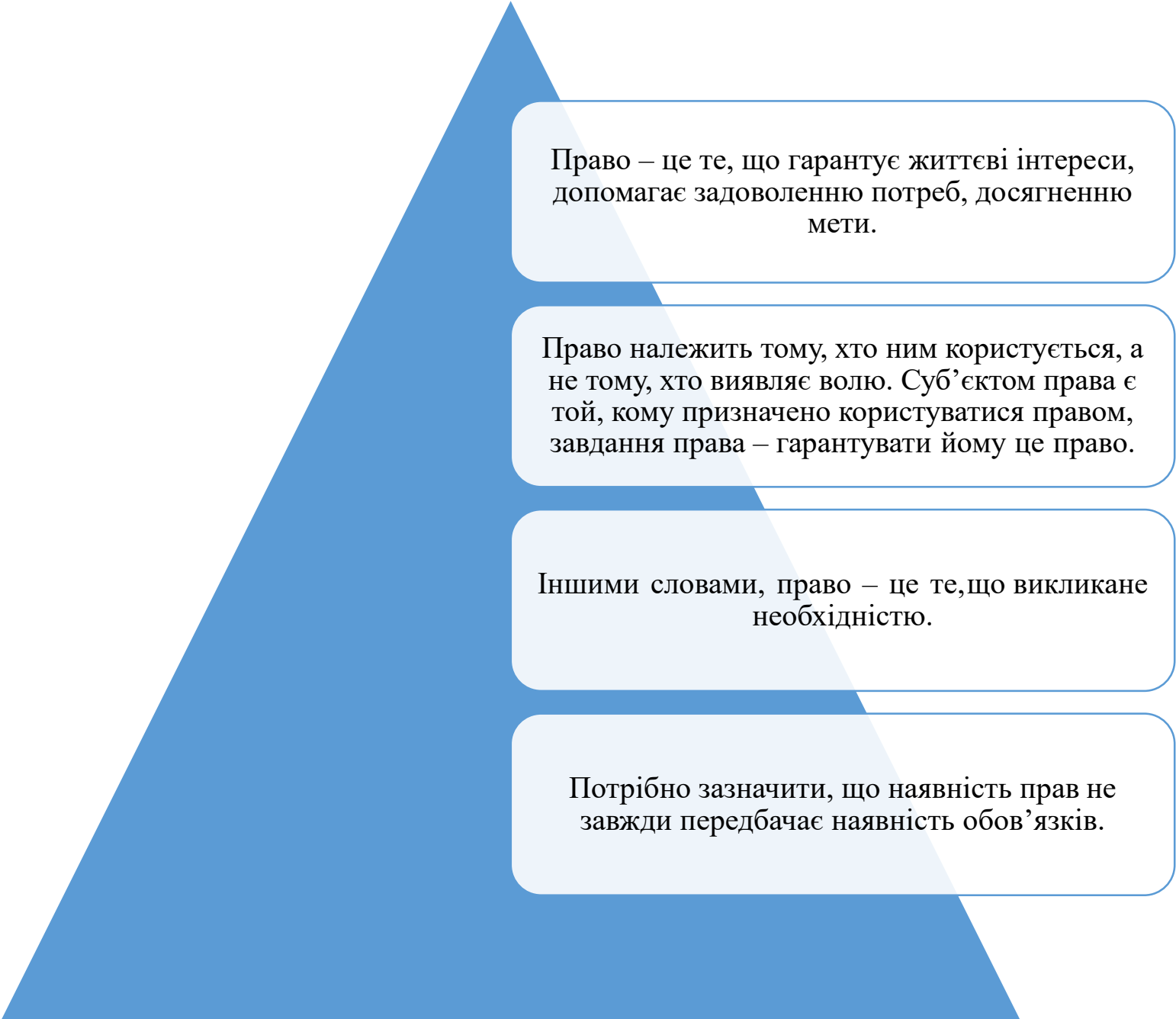
Право – це регулятор суспільних відносин.

У цьому випадку права природи регулюють наші відносини з природою.

Природа має права в тій мірі, в якій ми приймаємо обмеження своєї власної поведінки заради її інтересів.

- ✓ Принципи поваги прав природи та обмеження прав людини є основними в екологічній етиці (недарма ще Олдо Леопольд писав, що етика – «це обмеження свободи дій в боротьбі за існування»).
- ✓ Права природи – це нова могутня культурна ідея ХХІ століття.
- ✓ Це навіть більше ніж ідея – це цілий новий громадсько-політичний та екологічний рух.

Право – це те, що гарантує життєві інтереси, допомагає задоволенню потреб, досягненню мети.

Право належить тому, хто ним користується, а не тому, хто виявляє волю. Суб'єктом права є той, кому призначено користуватися правом, завдання права – гарантувати йому це право.

Іншими словами, право – це те, що викликане необхідністю.

Потрібно зазначити, що наявність прав не завжди передбачає наявність обов'язків.

Права природи підтримувалися різними народами в різні часи і різними культурами, маючи етичне, релігійне, а то і правове наповнення.

Так, судові спори за участю різних тварин відомі в Давньому Єгипті і Середньовічній Європі. Християнство та іудаїзм оголосили право для худоби на відпочинок у сьомий день тижня.

Про права природи писав відомий англійський поет Вільям Вордсворт, американський письменник Сетон-Томпсон, президент США А. Лінкольн, еколог О. Леопольд, засновник американської заповідної справи Джон Мюір.

У своїй статті «Дебати з приводу закону про крадіжку лісу» поняття моральних прав дерев ввів К. Маркс. У 1820 році німецький філософ Краузе заявив, що всі істоти, які володіють душею, повинні мати права, у тому числі і тварини.

У 1894 році німецький суддя Брегенцер написав книгу про юридичні права тварин.

У 1900 році подібну працю видав французький дипломат Енгельгард.

Проте найґрунтовніше права тварин розглядалися в книзі англійця Сольта «Права тварин», виданій у 1893 році.

До ідеї прав природи знову загострився інтерес в 1965 році, коли відома письменниця Бриджит Брофі опублікувала своє есе «Права тварин».

У 1970–1980 рр. в США, Великобританії, Австралії й інших країнах стало виходити безліч книг і статей, присвячених розробці теорії прав природи.

Найбільш значний внесок у розвиток і популяризацію ідеї прав природи зробили такі відомі західні екофілософи, екологи і юристи, як Річард Райдер, Пітер Сінгер, Том Ріган, Ендрі Лінзі, Крістофер Стоун, С. Кларк, Ю. Бенсон та інші.

З 1984 року в США діє організація «Юристи за права тварин».

Зараз у багатьох вищих і середніх навчальних закладах Західної Європи і США теорія прав природи викладається студентам філософських, юридичних та екологічних спеціальностей, різні природоохоронні організації відзначають 10 грудня День прав тварин.

Необхідно особливо підкреслити, що ідея прав природи підтримується прийнятою в **1982 році Генеральною Асамблеєю ООН Всесвітньою хартією природи**, в якій записано, що всім формам життя повинна бути забезпечена можливість існування.

У 2008 році у Республіці Еквадор затверджені права природи.

У США в 1999 році у Сенаті і Конгресі права тварин відстоювало 134 лобісти із 58 організацій.

З початку 2000 року ідею прав природи активно популяризував Центр етичного ставлення до тварин «Життя» ім. Л. Толстого (м. Харків), Азербайджанське товариство захисту тварин (м. Баку), Благодійний фонд Дніпровського району м. Києва «Київський еколого-культурний центр» та інші організації.

У 2003 році в Києві ними був проведений перший в СНД міжнародний семінар, присвячений правам природи.

У 2007 році в Києві був проведений кінофестиваль «СХОДИ» – перший міжнародний правозахисний кінофестиваль, що проводиться на території України та країн СНД, на якому правозахисна тематика представлена у розширеному колі проблем.

На кінофестивалі демонструються фільми, присвячені правам людини, захисту тварин та природи, а також фільми духовної, філософської і соціальної тематики, фільми, які висвітлюють політичні проблеми.

Назва кінофестивалю «СХОДИ» має на увазі те, що людина та людство взагалі може як підійматися вгору сходами моральності, так і спускатися донизу сходами варварства. Питання лише в тому, який напрямок обере кожен з нас.

Обґрунтування прав природи.

Зараз правами наділяються всі без винятку живі істоти (включаючи мікроби і віруси), а також екосистеми. Річ у тому, що всі вони мають здатність до живлення і росту, дихання і самозахисту, до свідомих бажань і надій, прагнень і імпульсів, волю до життя, а властивості і схильності, подібні цим, визначають їх інтерес. А хто має інтереси – потребує прав з їх захисту. Таким чином, права природи – це природні закони життя природи, живих істот, втілені у законодавстві і правовій культурі людей.

Права, що належать тваринам. За всіма живими істотами можуть бути визнані такі права.

На рівні видів:

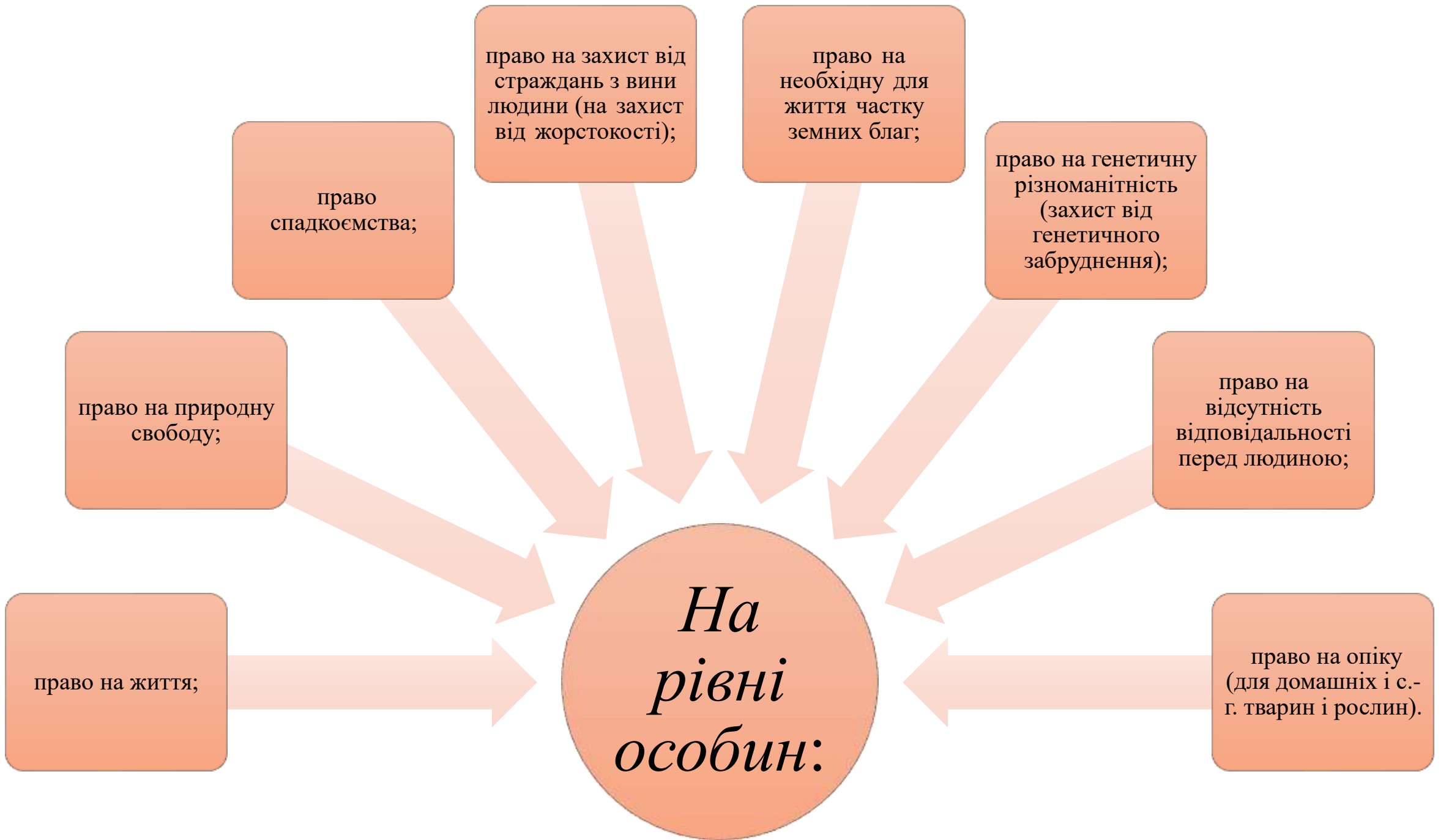
На рівні особин:

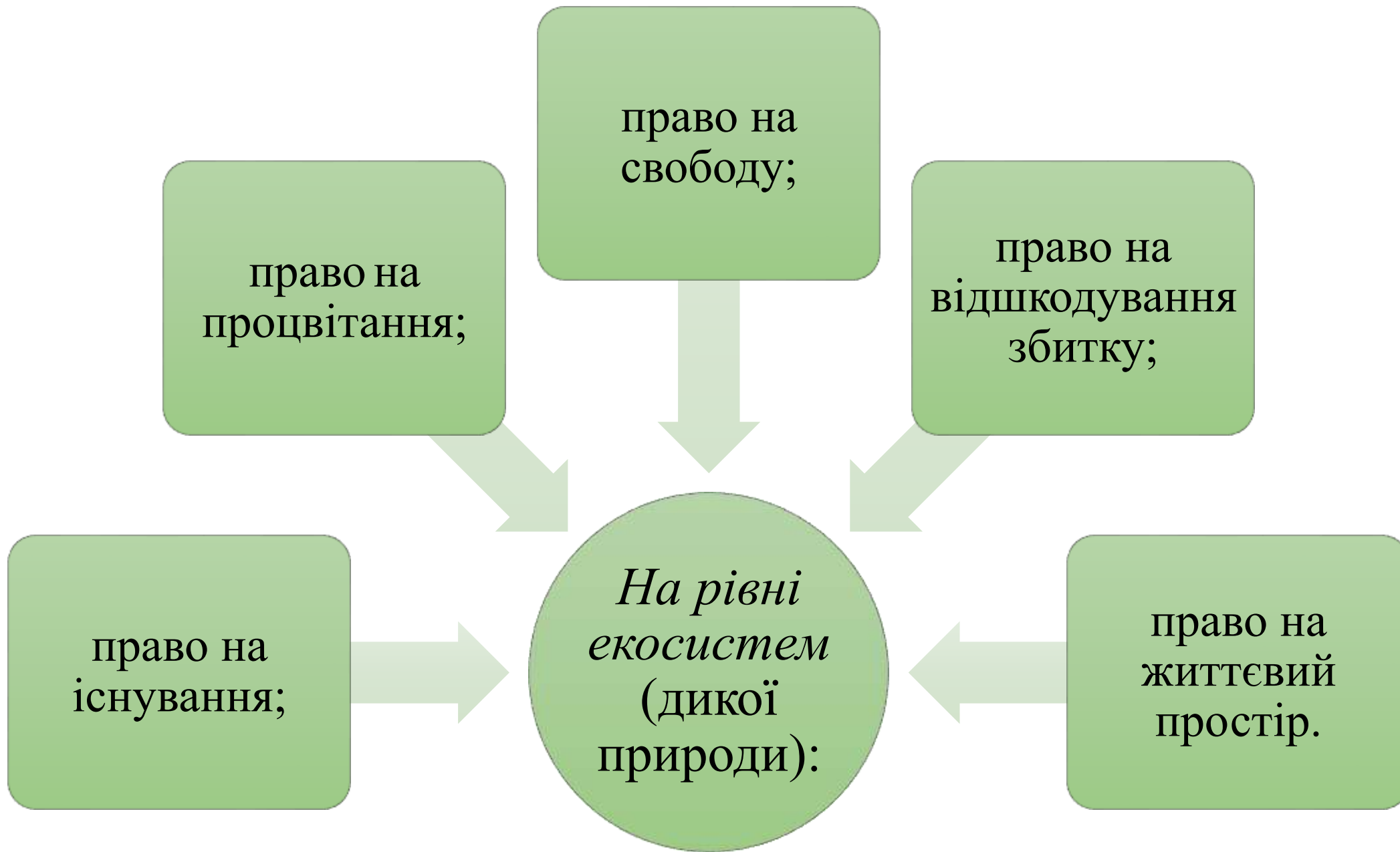

*На рівні
екосистем
(дикої природи):*

Деякі з перерахованих прав
вже захищені законом.

Законами про захист тварин
від жорстокого поводження
охороняється право
індивідуальних тварин на
захист від страждань з вини
людини,

ЗУ «Про Червону книгу
України» захищені права
індивідуальних рідкісних
тварин і рослин на життя і
свободу,

Конвенцією про охорону
біологічного різноманіття
захищені права всіх видів
живих істот на існування,

ЗУ «Про екологічну мережу
України»

законодавчими актами про
природні території, що
охороняються, охороняються
права деяких екосистем на
існування і права деяких
індивідуальних вікових дерев
на життя.

У сучасних умовах поки неможливо здійснювати на практиці захист усіх наведених вище прав природи. Особливо це стосується прав нижчих тварин, рослин і мікроорганізмів. На практиці завжди можна знайти достатньо підстав, щоб ігнорувати права та інтереси індивідуальних жуків, черв'яків і кульбаб.

Етика – це перш за все моральний компас у нашому русі до досконалості і справедливості.

Правами повинні наділятися не тільки домашні, с.-г. або дикі тварини і рослини (і мікроорганізми), але і знову створені людиною, а також ті, що потрапили на Землю з космосу.

Люди і природа (рослини, тварини, мікроорганізми, екосистеми) не володіють рівними правами.

Люди володіють великою кількістю прав (оскільки мають більше всього інтересів) і ці права важливіші.

Живи у злагоді з природою!

По-перше, біологічний вид перестає бути власністю. Жодна фізична або юридична особа не може ним володіти.

По-друге, включається розвинений механізм правового захисту (штрафи, ув'язнення за порушення прав природи або подання позову до суду від опікунів). І не тільки майнових інтересів, якщо популяція понесла збиток. Якщо цей збиток суб'єкта права незворотний, то включається, наприклад, кримінальне законодавство за фактом геноциду.

Наявність у живих істот **моральних** (захищаються традиціями, мораллю), а потім і **юридичних** (захищаються законом) прав має далекосяжні наслідки для природоохоронної практики.

По-третє, будь-який біологічний вид, а не тільки людина, може стати власником фінансових активів, які можуть накопичуватися в місцевих або національних бюджетах саме для їх охорони, а також можливість видів та індивідів живих істот успадковувати фінанси, природні території і т. ін.

По-четверте, велике значення концепції прав природи полягає в тому, що вона стимулює людей обмежувати, по можливості, вбивства і страждання живих істот з вини людини.

Висновок

Разом з тим необхідно підкреслити, що в самій природі прав немає, але у природи (живих істот) – є.

Права природи – це чистолюдська конструкція, і вона існує тільки у відносинах між людиною і природою, права лосів ми захищаємо не від вовків, а від насильства з боку людини і держави. Більше того, тварини не відповідають за свої вчинки, коли порушують людські закони. За це їх не можна вбивати або переслідувати іншим способом.

У суспільстві формується думка, що у майбутньому для захисту прав природи повинен бути створений Міжнародний суд з прав природи.

Сьогодні закон проголошує, що людина не може бути чиеюсь власністю. Це – необхідна умова існування людини як особистості. Якщо ми хочемо кардинально поліпшити становище тварин (а потім і рослин), ми повинні поширити на них той же принцип. Разом з тим надання прав тваринам і рослинам не означає припинення їх використання (як і люди, що володіють правами, продовжують одного використовувати), ми лише припиняємо їх використання із зловживанням.

Ідея прав природи не повинна залишатися тільки ідеєю, вона повинна стати громадським рухом за визволення найбільш пригноблених істот світу.

Як і у всіх революціях, природа отримає свої права лише тоді, коли достатня кількість людей стануть екологічно свідомими і з'явиться новий соціальний договір з урахуванням прав тварин.
